

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE YÖNETİŞİM DİNAMİKLERİ: AMPİRİK BİR İNCELEME

Aylin KONU¹

Öz

Sürdürülebilir kalkınma, gelir düzeyi, eğitim olanakları, yaşam standartları ve sağlık hizmetleri gibi temel faktörleri gözетerek, çok boyutlu ve kapsamlı bir sosyoekonomik sistem oluşturmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumsal refahı ve çevresel dengeyi de dikkate alan bütüncül bir kalkınma modelini esas almaktadır. Yönetişim ise karar alma süreçlerinin ne kadar açık, katılımcı ve hesap verilebilir olduğunu tanımlayan bir kavramdır. Etkili bir yönetim sistemi, kaynakların verimli kullanılması, yolsuzluğun önlenmesi, hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi ve toplumun tüm kesimlerinin karar alma süreçlerine dâhil edilmesiyle sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışmanın temel amacı, yönetim kalitesi ve kişi başı milli gelir düzeyinin, sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. 1990-2023 dönemi verileri kullanılarak, bu değişkenler arasında nedensellik yönünün belirlenmesi amacıyla Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Analiz sonucu sürdürülebilir kalkınma ve yönetim göstergesi olarak seçilen hükümet etkinliği arasında çift yönlü bir Granger nedensellik ilişkisi bulunurken kişi başı milli gelir ile sürdürülebilir kalkınma arasında tek yönlü Granger nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Yönetişim, Nedensellik Testi

Jel Sınıflandırması: Q01, G30, C22

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND GOVERNANCE DYNAMICS: AN EMPIRICAL INVESTIGATION

Abstract

Sustainable development entails the design of a cohesive and resilient socioeconomic model that simultaneously addresses income equality, educational accessibility, healthcare provision, and overall quality of life. This approach is based on a holistic development model that takes into account not only economic growth but also social welfare and environmental balance. Governance is a concept that defines how open, participatory and accountable decision-making processes are. An effective governance system forms the basis of sustainable development by using resources efficiently, preventing corruption, establishing the rule of law and including all segments of society in decision-making processes.

The main purpose of the study is to reveal the impact of governance quality and per capita national income on sustainable development. Using data from the period 1990-2023, Granger causality test was applied to determine the direction of causality between these variables. As a result of the analysis, a bidirectional Granger causality relationship was found between sustainable development and government effectiveness selected as the governance indicator, while a unidirectional Granger causality relationship was found between per capita national income and sustainable development.

Keywords: Sustainable Development, Governance, Causality Test

Jel Classification: Q01, G30, C22

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, akoc@gantep.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6260-6812>

GİRİŞ

1970'li yıllardan itibaren sürdürülebilirlik, özellikle çevre ve ekonomi başta olmak üzere pek çok alanda önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Hızla artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilmek, doğal kaynakları dengeli ve verimli şekilde kullanmak ve çevresel bozulmayı önlemek gibi meseleler, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ele alınan temel araştırma alanları arasında yer almaktadır (Harborth, 1991). Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, 1980 yılında Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği tarafından hazırlanan "Dünya Koruma Stratejisi" raporuna dayanarak şekillenmiştir. Ancak sürdürülebilir kalkınma kavramının geniş çapta benimsenmesi, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında yayımlanan "Ortak Geleceğimiz" raporu ile gerçekleşmiştir. Bu raporda sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesilleri kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum bırakmadan, bugünün ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlanmaktadır (Basiago, 1999: 148). Bu tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması, yoksulluğun giderilmesi ve gelecek nesillerin refahının sağlanması gibi hedeflere ulaşmayı amaçlamakta bu doğrultuda, çevre ve kalkınma ile ilgili karar alma süreçlerinde halkın aktif katılımını zorunlu kılmaktadır (Güney, 2016: 194).

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve ekolojik olmak üzere üç temel boyuttan oluşur. Bu üç boyutun birbiriyle uyum içinde olması ve dengeli bir şekilde ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Ekonomik boyut, mal ve hizmet tüketimindeki artış yoluyla insan refahını artırmayı hedefler. Çevresel boyut, doğal kaynakların korunması ve ekosistem hizmetlerinin sürdürülmesini gözetirken; sosyal boyutu ise insan ilişkilerini güçlendirmeyi ve bireysel ve toplumsal çıkarların dengeli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Tocan ve Duduman, 2010: 9).

Yönetişim kavramı da sürdürülebilir kalkınma gibi, 1980'lerin sonlarından itibaren geniş çapta araştırılmaya başlanan bir kavramdır. Bir sosyal koordinasyon biçimi olarak görülen yönetim, toplumu yönlendirme, rehberlik etme, kontrol etme ve yönetme süreçlerini kapsar. Ancak, belirli bir amacı gerçekleştirmek için yapılan geleneksel yönetim anlayışından farklıdır (Kooiman, 1993:2). Yönetişim günümüzde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın temel bir ön koşulu olarak görülmektedir. Etkin yönetim yapıları, verimliliği ve yeniliği teşvik ederek ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğine önemli katkılar sağlamaktadır (Kraipornsak, 2018: 93).

Sürdürülebilirlik ve yönetimle ilgili yaklaşımların gelişimi; küresel, bölgesel ve yerel düzeyde artan rekabet gücü, kalkınma hedefleri, kamu ve özel sektör hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ile iklim değişikliği ve çevresel kirliliğin önlenmesi gibi etkenlerle hız kazanmıştır. Bu süreçte sürdürülebilir kalkınma, farklı alanlardaki yapısal sorunları ele alan merkezi bir kavram haline gelirken, yönetim göstergeleri ise bu sorunlara yönelik çözüm arayışlarında önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Meadowcroft, 2007).

Ülkelerin uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmeleri açısından, yönetim politikalarına öncelik vermeleri büyük önem arz etmektedir. Etkin, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim yapısı, kalkınma süreçlerinin kalıcılığı ve kapsayıcılığı açısından temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınmanın başarısı, sadece ekonomik kaynakların varlığıyla değil, aynı zamanda bu kaynakların etkin, kapsayıcı ve adil şekilde yönetilmesini sağlayan yönetim yapılarının kalitesiyle de doğrudan ilişkilidir. Başka bir deyişle, çevresel koruma, sosyal kapsayıcılık ve ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmak, yalnızca sürdürülebilirlik ilkeleriyle değil, aynı zamanda bu ilkelerin uygulanabilirliğini sağlayacak yönetim mekanizmalarıyla mümkündür (UNDP, 2014).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 1990-2023 dönemi için yönetim ve kişi başına düşen milli gelir düzeyi ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki nedensellik ilişkisini analiz

etmektedir. Bu kapsamda öncelikle yönetim ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmek amacıyla teorik bir çerçeve oluşturulmuş sonrasında, bu konuda daha önce yapılmış çalışmalar özetlenerek, yönetim ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulgular bir araya getirilmiştir. Daha sonra ise yönetim ile sürdürülebilir kalkınma düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sürdürülebilir kalkınma, insanların özellikle de yoksul kesimlerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanan, çevresel kaynakların ve ekosistemlerin korunmasını gözetten bir yaklaşımdır. Bu anlayış, ekonomik ve çevresel faktörlerin karar alma süreçlerine entegre edilmesini ve toplumun kalkınma süreçlerine aktif katılımını teşvik etmeyi amaçlayan bir dizi ilkeye dayanmaktadır (Meadowcroft, 2002:5). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, özellikle sanayileşmiş ülkelerde çevre, ekonomi ve güvenlik gibi çeşitli alanlarda dengeli büyümenin sağlanması ve kaynakları verimli bir şekilde yönetme yetkinliğini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Gündoğdu ve Aytekin, 2022: 121).

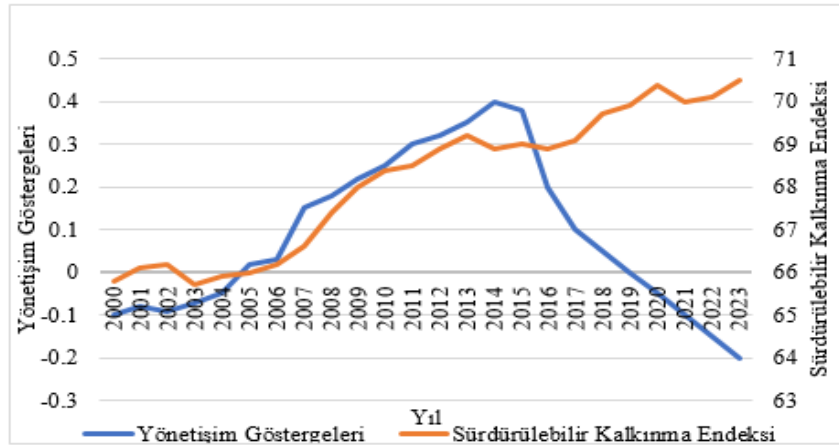
Bu çerçevede, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi, kaynakların etkin ve adil kullanımını garanti altına alan şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir bir yönetim yapısının varlığına bağlıdır. Yönetişim farklı bağlamlarda birçok şekilde tanımlanmış ve kullanılmıştır. Fukuyama'ya (2013) göre yönetim, hükümetin kuralları uygulama ve hizmet sunma kapasitesi olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra, yönetişimin kavramsal çerçevesini kapasite ve özerklik olmak üzere iki temel boyutta ele almış ve bu boyutları şekillendiren çeşitli bileşenler önermiştir. Dixit'e (2009) göre yönetim, ekonomik faaliyetlerin yürütülmesini sağlayan yasal ve sosyal kurumsal düzenlemeler bütünüdür. Bu kurumlar; mülkiyet haklarını koruyarak, sözleşmelerin uygulanmasını sağlayarak ve kolektif eylemleri teşvik ederek yönetişimin işlevselliğini güçlendirmektedir.

Plumptre ve Graham (1992: 2) yönetişimi, belirli hedeflere ulaşmak için yönlendiren, kontrol eden ve yöneten bir yaklaşım olarak tanımlar. Bu anlayış, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için organizasyonların etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiğini vurgular. Yönetişim, bu sürecin etkin bir şekilde işleyebilmesi için kritik bir unsurdur, çünkü sürdürülebilir kalkınma sadece ekonomik büyümeyi değil, çevresel ve sosyal boyutları da dikkate alarak uzun vadeli bir dengeyi sağlamayı gerektirir. Yönetişim, sahip olduğu özellikler nedeniyle sürdürülebilir kalkınma üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması ve planlanan organizasyonların başarılı bir şekilde yürütülmesi, etkin bir yönetim anlayışı ile mümkün olabilir (Keefer, 2004: 3). Yönetişim kalitesinin yüksek olması, yatırım ortamının iyileşmesine, mülkiyet haklarının korunmasına, yolsuzluğun azalmasına ve kamu politikalarının daha öngörülebilir hale gelmesine yardımcı olur. Bu da hem yerli hem de yabancı yatırımları teşvik ederek fiziki ve beşerî sermayenin artmasını sağlar. Ayrıca, iyi yönetim uygulamaları sayesinde kaynakların daha verimli tahsis edilmesi, kamu harcamalarının etkin kullanımı gibi mekanizmalar devreye girerek ekonomik büyümeyi destekler. Bu bağlamda, yönetim kalitesinin iyileştirilmesi, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik kalkınma için önemli bir ön koşul olarak değerlendirilir (Hall ve Jones, 1999: 83).

Yönetişimin kalkınma üzerindeki etkilerini ele alan çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, yönetim kalitesinin ekonomik büyüme, sosyal refah, çevresel sürdürülebilirlik ve kamu hizmetlerinin etkinliği gibi kalkınma göstergeleri üzerindeki rolünü farklı perspektiflerden analiz etmektedir (Kaufmann vd., 2010; Fayissa ve Nsiah, 2013; Gündoğdu ve Aytekin, 2022). Ülkelerdeki yönetim kalitesini ölçmek amacıyla Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi tarafından, 1996 yılından itibaren 200'den fazla

ülkeyi kapsayan “Dünya Yönetişim Göstergeleri” (World Governance Indicators - WGI) geliştirilmiştir (Kaufmann vd. 2009). Bu çalışmada yönetim, bir ülkede yetki uygulamalarında kullanılan gelenekler ve kurumlar olarak tanımlanmakta ve bürokratik kalite, hukukun üstünlüğü söz hakkı ve hesap verebilirlik, yolsuzluk, politik istikrar ve şiddetsizlik ve hükümet etkinliği olmak üzere altı başlık altında ele alınmaktadır.

Şekil 1’ de Türkiye’nin yönetim göstergeleri ile sürdürülebilir kalkınma verileri yer almaktadır. Şekilde görüldüğü gibi, 2000-2023 dönemi verilerine göre, Türkiye’nin yönetim göstergeleri zaman içinde dalgalı bir seyir izlemiştir. Özellikle 2005-2013 yılları arasında yönetim etkinliğinde belirgin bir artış yaşanmış, ancak 2016 sonrası düşüş eğilimi gözlenmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Skoru ise genel olarak artış eğilimi göstermiştir. Özellikle 2010 sonrasında önemli artışlar sağlanmış, ancak 2018 sonrası bu artışlar yavaşlamıştır. Dolayısıyla yönetim etkinliğindeki iyileşmelerin, sürdürülebilir kalkınma skorlarının artmasına katkı sağladığı iyi yönetişimin, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşımı desteklediği söylenebilir. Şekil 1’de yer alan veriler, yönetim göstergelerinde yaşanan iyileşmelerin genellikle sürdürülebilir kalkınma endeksinde birkaç yıl gecikmeli olarak pozitif yansımalar doğurduğunu göstermektedir. 2003-2013 yılları arasında yönetim göstergelerinde gözlenen yükseliş, 2010’lu yıllarda kalkınma endeksinde istikrarlı artış olarak yansımıştır.

Şekil 1: Türkiye’de Yönetişim Göstergeleri ve Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi

Sonuç olarak, Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine etkin şekilde ulaşabilmesi için yönetim kalitesini güçlendirmeye devam etmesi büyük önem taşımaktadır.

2. LİTERATÜR

Son zamanlarda yapılan bir dizi çalışma, sürdürülebilir kalkınma için yönetim konusunu ele almaktadır (Kemp, vd. 2005; Güney, 2017; Omri ve Ben Mabrouk, 2020) Meadowcroft, 2007: 301). Bu çalışmalarda yönetişimin bir ülkenin kalkınması ve daha yüksek refah seviyelerine ulaşması için kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır (Oster, 2009).

Dietz ve Neumayer (2000), kurumsal kaliteyi bir yönetim göstergesi olarak ele alarak, bu göstergenin doğal kaynak ihracatı ve sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada kurumsal kalite; bürokratik etkinlik, düşük yolsuzluk düzeyi ve hukukun üstünlüğü gibi değişkenlerle temsil edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre,

yolsuzluğun azalması durumunda sürdürülebilir kalkınma seviyesinin artması mümkün hale gelmektedir.

Aidt (2009) çalışmasında, 1970-2000 yılları arasında seçilmiş gelişmiş ve gelişmekte olan ülke verilerini kullanarak OLS ve 2SLS tahmin yöntemlerini uygulamıştır. Çalışmanın bulgularına göre, yolsuzluk ekonomik büyümeye katkı sağlamamakta aksine, kişi başına düşen reel servetin azalmasına yol açmaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda, iyi yönetişimin sürdürülebilir kalkınmayı olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir.

Aidt (2010), sürdürülebilir kalkınmayı yatırım değişkenleriyle ölçtüğü çalışmasında, 1996-2007 yılları arasına ait 110 ülkenin verilerini kullanarak yolsuzluk ile sürdürülebilir yönetim arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmada Havuzlanmış OLS, Hausman-Taylor ve 2SLS tahmin yöntemleri uygulanmıştır. Farklı yolsuzluk göstergelerinin kullanıldığı analiz sonuçlarına göre, yolsuzluk kişi başına düşen genel refahın azalmasına yol açmaktadır. Başka bir ifadeyle, yolsuzluk sürdürülebilir kalkınma üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.

Wagner (2011), doğal kaynaklara bağımlılık ve yönetişimin sürdürülebilir kaynaklar üzerindeki etkisini ele aldıkları çalışmalarında, yönetişim diğer bir ifadeyle kurumsal gelişim; etkin yasama, yargı bağımsızlığı ve yolsuzluk gibi değişkenleri kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Araştırmada, 1984-2007 yılları arasında 108 gelişmekte olan ülkenin verileri kullanarak Sistem GMM tahminleri gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, yönetişimi temsil eden kurumsal kalitenin sürdürülebilir kalkınma üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Güney (2016), AB üyesi ülkelerde 1996-2012 dönemi için panel veri yöntemini kullanarak yaptığı çalışmada, yönetişim ile sürdürülebilir kalkınma ilişkisini incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yönetişimin sürdürülebilir kalkınma üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığını göstermektedir.

Glass ve Newig (2019), 2015 yılı için 41 yüksek ve üst-orta gelirli ülkede sürdürülebilir Kalkınma başarısını incelemek için çoklu yönetişim göstergelerini kullanmıştır. Çoklu regresyon analizlerinin kullanıldığı çalışmada katılımcı ve demokratik yönetişim yapıları, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik politikaların karar alma sürecini, uygulanmasını ve kabul edilmesini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir.

Amin vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada, yönetişim göstergeleri ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki, panel veri analizi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma, 2000-2017 yılları arasında gelişmekte olan 60 ülkeye ait verileri kapsamaktadır. Sonuç olarak iyi yönetişimin sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarını destekleyen temel bir altyapı unsuru olduğu vurgulanmış; bu nedenle kalkınma politikalarının yalnızca ekonomik büyüme odaklı değil, aynı zamanda kurumsal reformları da kapsayacak şekilde tasarlanması gerektiği belirtilmiştir.

Omri ve Ben Mabrouk (2020), seçilmiş 20 MENA bölgesindeki ülkeleri incelemek için 1996'dan 2014'e kadar olan dönemde yönetişim ve sürdürülebilir kalkınma verilerini analiz etmiştir. Eşanlı denklem modelleme yönteminin kullanıldığı çalışmada, siyasi ve kurumsal yönetişimin iyileştirilmesinin, MENA ülkelerinde karbon emisyonlarının ekonomik büyüme ve insani kalkınma üzerindeki olumsuz etkisini ve ekonomik büyümenin çevresel bozulma üzerindeki olumlu etkisini daha ılımlı hale getirdiği ve sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmayı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sachs vd. (2021) tarafından yapılan çalışma, yönetişim kalitesinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki belirleyici rolünü ampirik verilerle desteklemektedir. 165 ülkeyi kapsayan analizde, ülkelerin sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda kaydettiği

ilerleme çeşitli göstergeler aracılığıyla ölçülmüş ve bu performansın temel belirleyicileri çoklu regresyon analizleriyle test edilmiştir. Bulgular, yönetim kalitesinin sürdürülebilir kalkınmayı anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini göstermektedir.

Gündoğdu ve Aytekin (2022), sürdürülebilir yönetişimin çok boyutlu sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde ne kadar etkili olduğunu araştırmalardır. Yönetişimin sürdürülebilirlik açısından kalkınma üzerindeki etkisini ortaya koyan değişkenleri belirlemek için çoklu regresyon analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada 149 yüksek, orta ve düşük gelirli ülkenin verileri kullanılmıştır. Sonuç olarak yönetişimin sürdürülebilir kalkınma üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, Türkiye’de 1990-2023 dönemine ait veriler kullanılarak, yönetim, kişi başına düşen milli gelir düzeyi ve sürdürülebilir kalkınma değişkenleri arasındaki ilişkiler Granger nedensellik ile testi araştırılmıştır. Araştırma kapsamında söz konusu değişkenler arasındaki etkileşimler analiz edilerek, uzun dönemli ilişkiler ortaya konmaya çalışılmıştır. Analizde kullanılan kişi başına düşen milli gelir düzeyine ilişkin veriler Dünya Bankası’nın² internet veri sayfasından temin edilmiştir ve sabit fiyatlarla kişi başı milli gelir düzeyini göstermektedir. Bir diğer değişken olan sürdürülebilir kalkınma için Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Endeksi (Sustainable Development Goal Index (SDGI)) kullanılmıştır. The Sustainable Development Solutions Network ve Bertelsmann Stiftung tarafından her yıl yayımlanan ve 193 ülkeyi kapsayan çalışmada, Endeks 0 ile 100 arasında bir ölçekte hesaplanmakta olup; 0 en düşük, 100 ise en yüksek sürdürülebilir kalkınma düzeyini temsil etmektedir. Yönetişim göstergesi olarak literatürde sıklıkla kullanılan hükümet etkinliği değişkeni kullanılmıştır. Söz konusu değişkene ilişkin veriler Dünya Bankası tarafından yayınlanan ‘Worldwide Governance Indicators’ den alınmıştır. Endeks değeri -2,5 ile +2,5 aralığında olup, +2,5’e yaklaştıkça hükümet etkinliğinin arttığını, buna karşılık -2,5’e yaklaştıkça hükümet etkinliğinin azaldığını ifade etmektedir.

3.1. Analiz Sonuçları

Analizde kullanılan sürdürülebilir kalkınma (SK), hükümet etkinliği (HE) ve kişi başına düşen milli gelir düzeyi (KBMG) değişkenleri arasında nedensellik testine ilişkin sonuçların anlamlı olabilmesi için değişkenlerin aynı dereceden durağan olması gerekmektedir (Yıldırım, 2018:2337). Bu nedenle, çalışmada modellemelere geçilmeden önce verilerin durağanlık durumu incelenmiş, değişkenlerin logaritmaları alınarak Augmented Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi uygulanmıştır.

Tablo 1: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Sabit	Terimli	Sabit Terim ve Trendli
	t istatistiği	p Değeri	t-istatistiği p. değeri
LNKBMG	-1.192137	0.2465	-1.371816 0.1853
LNKBMG*	-3.462586	0.0025	-3.476881 0.0025
LNSK	-0.454443	0.6542	-1.693623 0.1059
LNSK*	-3.794045	0.0011	-3.690780 0.0016
LNHE	-0.530844	0.6011	-1.092113 0.2878
LNGHE*	-2.083423	0.0517	-5.541269 0.0000

Not:* İşaretli değişkenler, ilgili serilerin birinci farklarını ifade etmektedir.

²databank.worldbank.org

Tablo 1’de yer alan sonuçlar ADF birim kök testi sonuçlarını göstermektedir. ADF test istatistiklerine göre, tüm değişkenlerin, düzeyde durağan olmadığı ve birim kök içerdiği tespit edilmiştir. Serilerin birinci farkları alındıktan sonra değişkenlerin durağan oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda, modelde yer alan tüm serilerin I(1) düzeyinde durağan hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı düzeyde durağan hale gelen değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığını belirlemek amacıyla Johansen eşbütünleşme testi uygulanmıştır.

Johansen eşbütünleşme testi için optimal gecikme uzunluğunun seçimi, yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri olan Akaike Bilgi Kriteri (AIC) kriterine göre belirlenmiştir. AIC değeri en düşük olan gecikme uzunluğu, durağanlığı analiz edilen serilerin optimal gecikme sayısı olarak kabul edilir. Yapılan gecikme kriteri değerlendirmeleri neticesinde, modele en uygun gecikme sayısı 2 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Eşbütünleşme Sayısı	Eigenvalue (Özdeğer)	Trace İstat. (İz İstat)	%5 Kritik Değer	p Değeri
Yok*	0.618402	40.22688	29.79707	0.0022
En fazla 1*	0.505554	20.95913	15.49471	0.0068
En fazla 2	0.228485	5.447380	9.164546	0.2379

Tablo 2’de yer alan Johansen eşbütünleşme testi sonuçlarına göre ilk iki modelde iz istatistiğinin %5 önem seviyesinde kritik değerden daha büyük, üçüncü modelde ise daha küçük olduğu belirlenmiştir. Bu verilere göre eşbütünleşmenin olmadığını ifade eden boş hipotez reddedilmiştir. Dolayısıyla, sürdürülebilir kalkınma, kişi başı milli gelir ve hükümet etkinliği serilerinin uzun vadede birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri söylenebilir.

Değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri belirlendikten sonra bu değişkenlerin kısa dönemdeki ilişkisini tespit etmek için Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Granger nedensellik testi analiz sonuçları Tablo 3’te düzenlenmiştir.

Tablo 3: Granger Nedensellik Testi

Bağımlı değişken: LNSK	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Prob.
LNHE	12.81736	3	0.005
LNKBMG	13.96946	3	0.0029
Bağımlı değişken: LNHE			
LNSK	6.310795	3	0.0974
KBMG	2.855148	3	0.4145
Bağımlı değişken: LNKBMG			
LNSK	1.049.852	3	0.7892
LNHE	0.266384	3	0.9662

Tablo 3’e göre, “LNHE LNSK’nın Granger nedeni değildir” sıfır hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Başka bir deyişle LNHE değişkeni, LNSK’nın Granger nedenidir. “LNKBMG LNSK’nın Granger nedeni değildir” sıfır hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Dolayısıyla LNKBMG değişkeni, LNSK’nın Granger nedenidir. İkinci denklemde “LNSK LNHE’nin Granger nedeni değildir” sıfır hipotezi %10 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Başka bir deyişle LNSK değişkeni, LNHE’nin Granger nedenidir. “LNKBMG LNHE’nin Granger nedeni değildir sıfır hipotezi % 5 anlamlılık düzeyinde

reddedilemez. Üçüncü denklemde hem “LNSK LNKBMG’nin Granger nedeni değildir” hem de LNHE LNKBMG’nin Granger nedeni değildir sıfır hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilemez. Dolayısıyla bu değişkenler arasında kısa dönemli nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma ve yönetim arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunurken, kişi başına düşen milli gelir düzeyinden sürdürülebilir kalkınmaya doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yönetişim, kamu yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele ve kurumsal etkinlik gibi unsurları içeren kapsamlı bir kavramdır. Bu unsurların güçlü olduğu ülkelerde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak daha kolay hale gelmektedir. Nitekim yapılan çeşitli ampirik çalışmalar, yönetişimin sürdürülebilir kalkınma üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yüksek kurumsal kaliteye sahip ülkelerde doğal kaynakların etkin kullanımı, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme daha sağlıklı bir biçimde sağlanabilmektedir. Buna karşılık, zayıf yönetim yapıları çevresel bozulma, ekonomik istikrarsızlık ve sosyal adaletsizlik gibi sürdürülebilir kalkınmayı tehdit eden sonuçlar doğurabilmektedir. Bu doğrultuda, iyi yönetim uygulamaları, sürdürülebilir kalkınmanın hem ekonomik hem sosyal hem de çevresel boyutlarını destekleyen temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Yapılan ampirik analizler, yönetim göstergelerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymakta; bu durum, kamu politikalarının etkinliği ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, Türkiye için 1990-2023 dönemi verileri kullanılarak hükümetin etkinliği ve kişi başı milli gelir düzeyinin, sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri araştırılmış ve nedensellik analizi yapılmıştır. Granger nedensellik testi bulgularına göre sürdürülebilir kalkınma ve hükümet etkinliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunurken ve kişi başı milli gelir düzeyi ile sürdürülebilir kalkınma arasında tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Türkiye örneği özelinde elde edilen bulgular, yönetim kalitesinin artırılmasının, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyici politikaların etkinliğini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, kurumsal yapının güçlendirilmesi, politikaların katılımcı bir anlayışla oluşturulması ve uygulamada şeffaflık ilkelerine bağlı kalınması, kalkınma hedeflerinin sürdürülebilir bir çerçevede gerçekleştirilmesinde kritik rol oynamaktadır.

Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma performansı, yönetim göstergeleriyle doğrudan ilişkilidir. Türkiye, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma konusunda ilerleme kaydetmesine rağmen, yönetim göstergelerinde yaşanan gerilemeler, bu ilerlemenin kalıcılığı ve kalitesi açısından risk oluşturabilir. Yönetişim alanında kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması, politika uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi ve hükümetin güvenilirliğinin artırılması önemlidir. Bu çerçevede, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için yoksullukla mücadele, eşitsizliklerin azaltılması ve çevresel sürdürülebilirlik konularında daha etkili politika uygulamalarının yanı sıra hesap verebilir yönetim yapılarının oluşturulması ve güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarın makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı

Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aidt, T. S. (2009). Corruption, Institutions, and Economic Development. *Oxford Review of Economic Policy*, 25(2), 271-291.
- Aidt, T. S. (2010). Corruption and Sustainable Development. CWPE 1061. Cambridge: Faculty of Economics and Jesus College, University of Cambridge.
- Amin, S., Ahmed, A., & Saha, S. (2020). Governance and Sustainable Development in Developing Countries: Evidence From Panel Data. *Journal of Policy Modeling*, 42(5), 1059-1075.
- Basiago, A. (1999). Economic, Social And Environmental Sustainability In Development Theory And Urban Planning Practice. *The Environmentalist*, 19, 145-161.
- Dietz, S., & E. Neumayer. (2000). Corruption, The Resource Curse and Genuine Saving. *Environment and Development Economics*, 12, 33-53.
- Dixit, A. K. (2009). Governance Institutions and Economic Activity. *American Economic Review*, 99(1), 5-24.
- Fayissa, B., & Nsiah, C. (2013). The impact of governance on economic growth in Africa. *The Journal of Developing Areas*, 47(1), 91-108.
- Fukuyama, F. (2013). What is governance? Working Paper 314. Washington, DC: Center for Global Development.
- Glass, L. M., & Newig, J. (2019). Governance for Achieving The Sustainable Development Goals: How Important Are Participation, Policy Coherence, Reflexivity, Adaptation and Democratic Institutions? *Earth System Governance*, 2, 100031.
- Gündoğdu, H. G., & Aytekin, A. (2022). Effects of Sustainable Governance to Sustainable Development. *Operational Research in Engineering Sciences: Theory and Applications*, 5(2), 117-151.
- Güney, T. (2016). AB Üyesi Ülkelerde Yönetişimin Sürdürülebilir Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1031-1048.
- Güney, T. (2017). Governance and Sustainable Development: How Effective is Governance? *The Journal of International Trade & Economic Development*, 26(3), 316-335.
- Hall, R. E., & Jones. C. I. (1999). Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per Worker Than Others?. *The Quarterly Journal of Economics*, MIT Press, vol. 114:1, February 83-116.
- Harborth, H. J. (1991). The Debate About Sustainable Development: Starting Point For An Environment-Oriented International Development Policy. *Economics*, 44, 7-31.

- Kaufmann, D., Kraay, A. & Mastruzzi, M., (2009). Governance Matters VIII: Aggregate And Individual Governance Indicators, 1996-2008. Policy Research Working Paper No. 4978. World Bank Development Research Group.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. The World Bank Policy Research Working Paper, 5430, 1-29.
- Keefer, P. (2004). A Review of The Political Economy of Governance: From Property Rights to Voice. World Bank Policy Research Working Paper, No. 3315.
- Kooiman, J. (1993). Societal-Political Governance: Introduction, Kooiman, J. (ed.), Modern Governance: New Government-Society Interactions, Sage, London.
- Kraipornsak, P. (2018). Good Governance and Economic Growth: An Investigation of Thailand and Selected Asian Countries. *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 6(1), 2018, 93-106.
- Meadowcroft, J. (2002). Planning for Sustainable Development: What Can Be Learnt From The Critics? In M. Rydin (Ed.), Planning for Sustainability (pp. 117-137). Routledge.
- Meadowcroft, J. (2007). Who is in Charge here? Governance for Sustainable Development in a Complex World. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 9(3-4), 299-314.
- Omri, A., & Ben Mabrouk, N. (2020). Good Governance For Sustainable Development Goals: Getting Ahead of The Pack or Falling Behind?. *Environmental Impact Assessment Review*, 83, 106388.
- Plumptre, T., & Graham, J. (1999). Governance and Good Governance: International and Aboriginal Perspectives. Institute on Governance, <https://dspace.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/11075/1/Governance%20and%20Good%20Governance.pdf?1>, (Erişim Tarihi: 12.02.2025).
- Sachs, J. D., Lafortune, G., Kroll, C., Fuller, G., & Woelm, F. (2021). Sustainable Development Report 2021: The Decade of Action for the Sustainable Development Goals. Cambridge University Press, <https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2021/>, (Erişim Tarihi: 12.02.2025).
- Tocan, M., & Duduman, S. (2010). Sustainable Development - Strategic Goal of The Knowledge Based Economy. Munich Personal RePEc Archive, Paper no. 41588. Ecological University from Bucharest, Romania, https://mpira.ub.uni-muenchen.de/41588/1/MPRA_paper_41588.pdf, (Erişim Tarihi: 12.02.2025).
- UNDP. (2014). Governance for Sustainable Development: Integrating Governance in the Post-2015 Development Framework.
- Wagner, W. (2011). Oil, Gas and Minerals: The Impact of Resource-Dependence and Governance on Sustainable Development. (CCDP Working Paper 8 ed.) IHEID: Institut de Hautes Etudes Internationales et du Développement. CCDP Working Paper Vol. 8.
- Yıldırım, H. (2018). Günlük Bitcoin ile Altın Fiyatları Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi: 2012 – 2013 Yılları Arası Johansen Eşbütünleşme Testi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4).